CATALUNYA HA DEIXAT DE SER CATÒLICA?

Jordi Serrano i Blanquer

Universitat Progressista d'Estiu de Catalunya
UPEC

Universitat Progressista d'Estiu de Catalunya
Portal de l'Àngel 42, 2n A. 08002 Barcelona
www.upec.cat/info@upec.cat

Edita: UPEC Universitat Progressista d'Estiu de Catalunya
Autor: Jordi Serrano i Blanquer
Col·laboradores: Hungria Panadero Hernández i Rita Montaner Augé
Producció: Primera Impressió
ISBN. 13 978-84-613-2584-9
Dl. B.29023-2009

Barcelona, 2009

És preferible ser víctima d'una injustícia que no pas cometre-la[*]

Aquest llibre que teniu a les mans ha estat un projecte que ha patit tota mena d'avatars i que ha durat tres anys. Vull agrair els comentaris, aportacions i revisions de Sílvia Luque. Vull agrair també la tasca que va fer en el seu inici Rita Montaner de convertir moltíssimes notes en quadres estadístics, a Jesús Sanz –un home que es mira tots els estudis– per les recomanacions que ens ha fet sobre dades més fiables i/o recents que desconeixíem. I sobretot a Hungria Panadero, perquè a la fi ha anat construint el guió que teniu a les mans i ha demostrat una paciència i una dedicació a prova de bomba.
Als amics de la UPEC per acollir aquest estudi entre les seves publicacions. I a totes aquelles persones que en els darrers tres anys han sentit a parlar d'aquest projecte i que probablement ara descobriran que efectivament anava de veres. Evidentment, qualsevol error ha d'adjudicar-se a l'autor.

[*] Adolfo Marsillach a Júlia Otero quan l'acabaven de despatxar d'Onda Cero on era líder d'audiència. Anna M. Fité: *Vivim! Lemes que mouen el món*. Pòrtic, Barcelona 2004.

ÍNDEX

Pròleg 7

1. Presentació 9

1.1. Introducció 11

1.2. Qüestions metodològiques 15

1.3. La croada va ser un èxit 19

2. Religiositat i catolicisme 25

2.1. Situació actual 27

2.2. Eixos d'anàlisi 40
2.2.1. Religiositat segons sexe 40
2.2.2. Religiositat segons classe social 48
2.2.3. Religiositat segons nivell educatiu 51

3. Església i escola 55

3.1. Escola pública i privada 57
3.1.1. Alumnes a l'escola pública i a l'escola privada 57
3.1.2. Escola privada: centres i alumnes 61
3.1.3. Alumnes a les escoles religioses 64
3.1.4. Finançament de l'escola concertada 65

3.2. Assignatura de religió 69
3.2.1. Introducció 69
3.2.2. Opinió sobre l'assignatura de religió 71
3.2.3. Alumnes a les classes de religió 76
3.2.4. Professors i cost de l'assignatura de religió 85

4. Creences i pràctiques religioses 87

4.1. Creences religioses 89

4.2. Pràctica religiosa 95
4.2.1. Assistència a missa 95
4.2.2. Matrimonis 100

5. El poder terrenal de l'Església catòlica 109

5.1. Finançament de l'Església catòlica 111
5.1.1. IRPF: la multiplicació dels pans i els peixos 111
5.1.2. Qui són els contribuents i l'assignació tributària 125

5.2. Recursos humans de l'Església catòlica 130
5.2.1. Clergat secular 130

5.2.2. Clergat regular 130
5.2.3. Seminaristes 132
5.2.4. Opinió sobre el clergat 135
5.3. Associacions i l'Església 138
5.3.1. Nombre d'entitats religioses catòliques i no catòliques 138
5.3.2. Pertinença a associacions 140
6. Política i religió 145
6.1. Religió i ideologia política 147
6.2. Església i política 157
6.3. Confiança en l'Església 159
7. Conclusions 165
7.1. Context, d'on venim, on som 167
7.2. Evolució del catolicisme a Catalunya 170
7.3. Epíleg 194
Bibliografia 199
Índex gràfics 209

1. Presentació

El més important del cristianisme, des d'un punt de vista social i històric, no és Crist sinó l'església...[1]

BERTRAND RUSSELL

[1] Russell, Bertrand. *Por qué no soy cristiano*. Edhasa, Barcelona, 1979, p. 35.

1.1. Introducció

A Catalunya –i Espanya– escriure sobre la religió és complicat, ja que normalment no ens referim a l'espiritualitat, sinó al poder, no per un determinat prejudici, sinó per l'evidència que l'Església catòlica ha estat aquí un problema de poder i no de l'esperit. Malauradament.

Com que normalment, de tant dir-ho, hom pensa que tot plegat és pura fabulació, anem a donar un cop d'ull a quin ha estat el paper de l'Església catòlica. Segons Pierre Vilar (el més gran senyor del sòl a les terres de Castella), el clergat era el primer propietari feudal al segle XVI[2] –a Catalunya la situació no devia ser gens diferent. Al segle XVIII segons Josep Fontana la situació de les propietats de l'església era: "Las tierras del clero producen aproximadamente la cuarta parte de los ingresos brutos de la agricultura, sus rebaños, la décima parte de los de la ganadería; el clero recibe casi las tres cuartas partes de las rentas hipotecarias y casi la mitad de los ingresos inmobiliarios y señoriales, entre ellos una cuarta parte de los alquileres urbanos". I sintetitza la seva estimació dient: "se puede creer que el clero percibe en España entre un sexto y un quinto de los ingresos globales".[3] No és estrany, doncs, que va arribar un moment en "que podía advertirse que el auténtico problema residía en el hecho de que la Iglesia poseyese una gran parte de la riqueza agraria española y la explotase mal, frenando un crecimiento económico de signo moderno y, consiguientemente, las posibilidades de que el estado aumentase sus ingresos".[4] De fet, va ser el moment de la fallida de la monarquia absoluta. No és estrany que, en aquest context on una gran part de la població estava subjecta a uns senyors feudals que els mantenien en el límit de la subsistència, es generessin tota mena de conflictes. Amagant informacions essencials sobre el paper del catolicisme a Espanya s'aconseguia que "la història del que ha passat s'expliqui generalment en els termes en què l'han definida aquests 'altres' als quals interessava que la conducta dels seus contrincants aparegués com a irracional, violenta i incoherent".[5] Aquesta és una de les raons que expliquen que quan els pagesos vulguin acabar amb els "mals usos" siguin excomunicats pels bisbes catalans, o que quan els pagesos, anys més tard, vulguin acabar amb els capbreus –"resums que eren els registres dels censos o drets que els senyors obtenien i que, a requesta d'ells, declaraven els censataris explicant la raó i origen de les possessions que tenien subjectes a cens"–,[6] cremant-los, apareguin com a persones irracionals.

Des de sempre s'ha dit que Catalunya és catòlica i en expressió atribuïda a Torras i Bages "Catalunya serà cristiana o no serà", gravada encara avui a la façana del monestir de Montserrat. Més modernament es diu que no es pot parlar de Catalunya i la cultura catalana sense tenir en compte la cultura catòlica, és cert. Malauradament.

[2] Vilar, Pierre. *Catalunya dins l'Espanya moderna*. Barcelona, Curial Edicions 62, 1986, p. 244.
[3] Fontana, Josep. *La quiebra de la monarquía absoluta 1814-1829*. Ed. Ariel, Barcelona, 1983, p. 190.
[4] *Op. cit.*, p. 29.
[5] Fontana, Josep. *La construcció de la identitat*. Editorial Base, Barcelona, 2005, p. 107.
[6] Carreras Costajussà, Miquel. *Elements d'història de Sabadell*. Edicions de la Comissió de Cultura, Ajuntament de Sabadell, Sabadell, 1932, p. 147.

Si fem cas de les informacions oficials sobre el grau de catolicisme en la societat espanyola avui ens trobaríem que el tòpic d'una Catalunya plenament i immensament catòlica és plenament vigent. Abans d'entrar a fer més consideracions fem una ullada a les dades que ens dóna la Conferencia Episcopal Española (CEE) en el seu web.[7]

Gràfic 1. Evolució de l'adscripció religiosa. Espanya 1990-1996, CEE

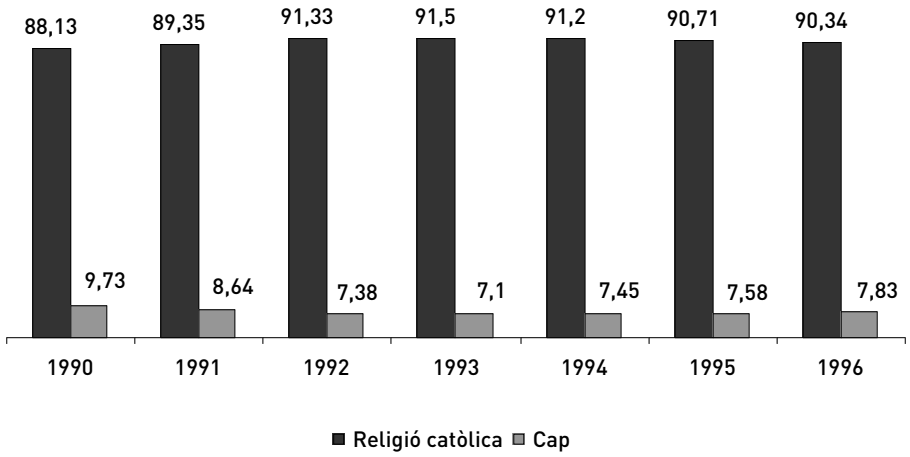

Font. Elaboració pròpia a partir de dades de la CEE, ¿A qué religión pertenecen los españoles?

Com podem veure la ciència –sociològica– no és el seu fort, les dades (extretes l'any 2007) del seu web es refereixen a l'any 1996 i avui aquestes dades han desaparegut i no han estat substituïdes per cap altres.

La interpretació que ells mateixos en fan és aquesta: "de cada 100 españoles, 90 se declaran católicos. No llegan a 2 los que dicen pertenecer a otra religión distinta de la católica, y 8 dicen no tener ninguna religión. De otras investigaciones se conoce que los que a sí mismo se autocalifican como ateos representan el 3,5% de la población española y los agnósticos en torno al 4,5%. El número de católicos parece estable, crece ligeramente el que pertenece a otra religión distinta y desciende la proporción de los que se dicen ateos, agnósticos o sin religión".

[7] A la pàgina web de la Conferencia Episcopal Española trobem un estudi que respon a la pregunta: *¿A qué religión pertenecen los españoles?* En ella són elaborades unes taules a partir de les dades del Centro de Investigaciones Sociológicas sobre la Realidad Social (CIRES) que comprèn la sèrie temporal de l'any 1990 a 1996. Es realitza una mitjana de les dades de tot l'any. De les quatre categories establertes ("catòlics", "altra religió", "cap" o "NS/NC"), hem agafat les dues més significatives per tal d'elaborar el gràfic (www.conferenciaepiscopal.es).

Si anem a veure les dades del Centro de Investigaciones Sociológicas (CIS)[8] en el baròmetre del mateix any i mes (març de 1996) trobem una classificació lleugerament diferent de la que ens presenten les de la Conferència Episcopal però que no ens canvia massa la sensació general. Vegem-ho:

Gràfic 2. Adscripció religiosa. Espanya 1996. Comparativa CEE/CIS

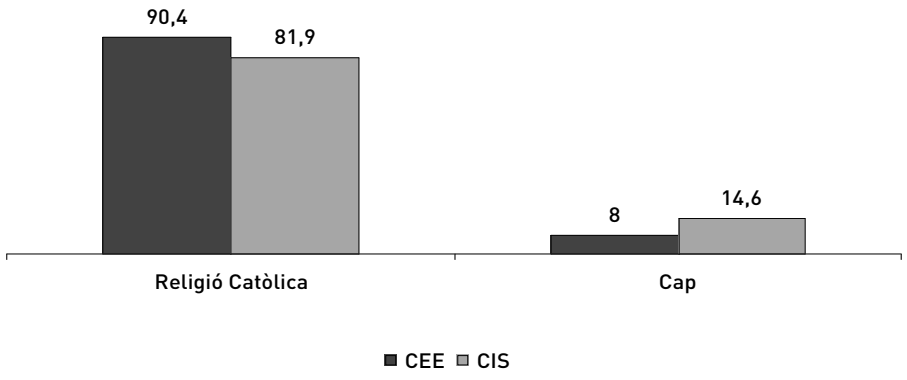

Font. Elaboració pròpia a partir de dades de la CEE, ¿A qué religión pertenecen los españoles? i CIS, Barómetro marzo 1996 (per a les dades CIS, "Cap" engloba les categories: indiferent, no creient i ateu).

Anem a analitzar la mateixa qüestió pel que fa a Catalunya. L'associació "E-cristians" ens diu que el 73% dels catalans és catòlic i un 22%, ateu o agnòstic.

Gràfic 3. Autodefinició religiosa. Catalunya 2000, E-cristians

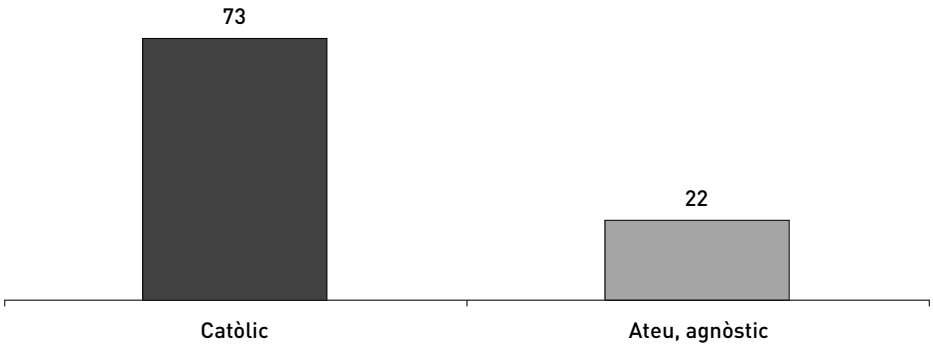

Font. Elaboració pròpia a partir de dades d'E-cristians, Encuesta sobre religiosidad de los catalanes.

[8] Aquestes comprenen sis categories: "catòlic", "creient d'altra religió", "indiferent", "no creient", "ateu", "altra resposta" i "NC". Situen el percentatge de "catòlics" en un 81,9%; de "creient d'altra religió", en un 1,2% i de cap religió ("indiferent", "no creient", "ateu"), en un 14,6%.

Tot i que hi ha deu punts de diferència entre les dades de la CEE i les del CIS, tindríem encara la sensació que Espanya és un Estat quasi totalment catòlic. Si aquesta radiografia ens dibuixés la fotografia real de la religió i l'Església catòlica a Espanya i a Catalunya l'any 2009, aquest estudi no l'hauríem fet. Amb deu pàgines n'hi hauria prou: el tòpic de l'Espanya i la Catalunya catòlica continuaria dempeus. Però com haureu comprovat a aquestes alçades, el llibre és força voluminós, pel que la cosa és molt més complexa del que hom pot suposar. L'estudi es dedicarà, doncs, a estudiar la presència de la religió i l'església a Espanya i Catalunya.

De fet, és un tòpic comú des del franquisme i la posterior democràcia afirmar sense embuts que la societat espanyola i, per tant, la catalana són i han estat sempre eminentment catòliques. Aquest assaig pretén qüestionar a fons aquesta idea, que no per molt repetida no és certa.

Si els llocs comuns fossin certs, ¿com ens explicaríem el nerviosisme, la mala llet i les males maneres de la CEE? Creiem que són més pròpies d'una extrema dreta xulesca que no pas d'una organització pretesament espiritual. Si el país fos totalment catòlic com proclamen, tampoc s'entendria la necessitat que tenen de forçar l'adoctrinament religiós a les escoles. Les manifestacions que han organitzat en els darrers anys semblen cerimònies on només falta que José Luis Rodríguez Zapatero, Gaspar Llamazares i Josep Lluís Carod-Rovira siguin cremats en un acte sacramental, del tipus dels que organitzava de tant en tant el tribunal de la Santa Inquisició.

Segurament, quan hagueu acabat de llegir aquest estudi entendreu les raons profundes del seu nerviosisme.

1.2. Qüestions metodològiques

Aquest treball s'ha plantejat com un recull de dades disperses sobre el fet religiós a Catalunya i Espanya. Fonts diverses, anys diversos, institucions diverses... a voltes es fan molt difícils de comparar, però poc a poc ens aniran donant certes pautes i tendències, que és el que ens interessa. D'entrada topem amb el fet que els estudis molt sovint s'han fet des de la perspectiva de l'Església catòlica. Quasi sempre els estudis tenen com a objectiu fonamental veure com es relacionen els ciutadans amb la religió catòlica, per adhesió o oposició, i gairebé mai des d'un punt de vista sociològic i científic, per exemple, quines respostes diverses donen els ciutadans en l'àmbit de les seves creences filosòfiques, espirituals i religioses.

El nostre interès, per tant, és analitzar les diferents actituds que adopten els catalans davant d'aquest fet, però sobretot veure fins a quin punt l'Església catòlica té poder sobre la ciutadania. Tindrem especial cura a contrastar les diferències entre Catalunya i Espanya, entre adults i joves i entre homes i dones. Les enormes diferències que hem detectat són les que ens han impulsat una sistematització de dades que corroborin o refutin les intuïcions que teníem. Al llarg dels darrers 20 anys hem fet tota mena d'estudis sobre els joves i sabem –fruit d'aquesta experiència– que el canvi social és molt lent i, segurament, en l'àmbit de la reflexió sobre l'espiritualitat és on hi ha hagut un canvi més significatiu en els darrers 30 anys. Aquesta tesi és la que intentarem refutar o construir.

Hem dit que sempre que puguem compararem Catalunya amb Espanya, no és una decisió intranscendent ja que pel tema que tractem no podíem fer altra cosa, la situació de l'església i la religiositat a Catalunya ve determinada pel context d'un país, en un Estat –Espanya– que ha sofert una dictadura. La dictadura franquista va tenir a Catalunya un suport important en els sectors de la Lliga Regionalista que van ajudar al cop d'Estat i a la repressió. No va ser la Guerra Civil una guerra de Castella contra Catalunya, sinó una guerra entre els que defensaven la legalitat republicana i aquells que volien construir un règim dictatorial i despòtic on l'església –i també, cal dir-ho, de l'església catalana– hi va tenir un rol rellevant. No en va, les idees que van desembocar en la idea de croada estava ja covada des de feia temps per Sardà i Salvany i reactualitzada pel capellà Joan Tusquets. Tots dos ben catalans. Però de poc serviria tractar aquesta qüestió a Catalunya en el marc europeu –en alguns casos ho farem– perquè ens indicaria ben poc sobre la situació relativa de Catalunya en el context que marca, que és el context espanyol. De fet, vam estar a punt de posar com a títol "Catalunya dins l'Espanya catòlica", en referència directa a Pierre Vilar.[9]

Una de les primeres dificultats amb què ens trobem és en les preguntes on, investigadors socials, mostren tots els seus dogmes. En posarem alguns exemples. La Fundación Santa María (FSM), una organització marianista, pregunta als joves quin tipus

[9] Vilar, Pierre. *Catalunya dins l'Espanya moderna. Barcelona.* Curial Edicions 62, 1986.

d'ambient espiritual tenen les famílies: "ambient familiar descuidat o no existent".[10] No és una broma: "En tu opinión, el ambiente de tu familia en relación con lo religioso era: Seriamente religioso / religioso sin más / muy descuidado en todo lo religioso / ambiente no religioso". És a dir, si el jove és d'una família lliurepensadora només pot posar "ambient descuidat". I això l'any 2002!

Però el problema en les investigacions sobre aquest tema és general, no puntual. Es demana a la gent si és "catòlic" o "no catòlic", "creient" o "no creient". En la vida és obvi que "no som" diferents coses, però no es pot fonamentar una qüestió tan cabdal i tan íntima en una negació. Estem davant d'una concepció totalment "catolicocèntrica" de pensament únic. La gent no es pot definir en una qüestió tan complexa, com la seva religiositat, la seva espiritualitat o les seves conviccions filosòfiques amb una negació. L'altre element molt comú és l'expressió "indiferent". Concepte catòlic aplicat als altres, si no ets catòlic ets indiferent. Indiferent, a què? Si anem als anys 60 les opcions de resposta eren "catòlic fervent", "catòlic normal", "catòlic tebi", "catòlic no practicant", l'única opció possible era "una altra religió". Una altra trampa del llenguatge pseudocientífic és la dicotomia "religiós/no religiós" que encara s'usa. Pots ser una persona religiosa i no ser catòlic; és més, pots ser molt religiós i ateu, o també pots ser no religiós i catòlic, que és el que aparenten la major part de responsables clericals. Fins i tot el CIS[11] pregunta: "Es descriuria a si mateix com una persona...: Molt religiosa, Bastant religiosa, Poc religiosa, Gens religiosa".

Ens podríem estendre molt en aquesta crítica metodològica, però centrem-nos només en la més habitual. Es tracta de diferenciar entre catòlics practicants i no practicants. En molts casos s'arriba a diferenciar entre "Molt bon catòlic", "Catòlic practicant", "Catòlic no gaire practicant" i "Catòlic no practicant". És un concepte tan establert que fins i tot l'interioritzem com una qüestió normal. El podríem aplicar a cap altra anàlisi sociològica? No. Imaginem que preguntem a la gent si és molt bon socialista, socialista practicant, socialista no gaire practicant o socialista no practicant (per exemple, Carlos Solchaga i David Taguas).

D'altra banda, hi ha enquestes que, a banda de preguntar sobre "l'autoubicació" o "l'autodefinició religiosa", també pregunta –amb independència de la seva adscripció i/o pràctica religiosa– com es consideren religiosament. Per exemple, en la sèrie estadística de l'Enquesta Europea de Valors (EVS) des de 1981 fins a l'any 2000 s'ha preguntat: "Tanto si va Ud. a la Iglesia como si no, ¿diría Ud. que es...: Una persona religiosa/ Una persona no religiosa/ Un ateo convencido/ Otra respuesta".

Creiem que posar ateu "convençut" només pot partir d'una mentalitat perversament catòlica. Per què no posar una persona religiosa convençuda? A més, ¿una persona no religiosa no pot ser a la vegada un ateu, sigui més o menys convençut?

[10] *Jóvenes 2000 y religión*, Fundación Santa María 2004, p. 141 (dades 2002).
[11] CIS, Datos de opinión: Religión y sociedad. Boletín 29 (mayo-agosto 2002).

No sabem per què en algunes enquestes es va començar a utilitzar en els qüestionaris la puntuació del 0 al 10 en l'adscripció religiosa. En l'Enquesta Social Europea (ESS), a partir del 2002 es pregunta: "Con independencia de si se considera Ud. de alguna religión ¿en qué medida se considera una persona religiosa? Por favor, utilice esta tarjeta: 0 Nada religioso, 10 Muy religioso".

Una altra de les preguntes freqüent és: "Ets no creient?" com a sinònim a Catalunya de no catòlic. Els no catòlics som no creients? No creiem en res?

En relació amb l'Idescat, la qüestió encara és més complexa; la pregunta referida a l'autoposicionament religiós va oscil·lant: l'octubre de 2004 es considera la resposta "catòlic"; el juny de 2005, "creient"; el novembre de 2005, "catòlic"; el febrer de 2006,"creient"; el març de 2006 es fa la distinció entre "catòlic practicant, catòlic no practicant".

Tot plegat és bastant confusionari. A més, darrerament, l'any 2005, la categoria "catòlic no practicant" ha estat eliminada del qüestionari dels Informes de la Joventut de la FSM. Les altres categories es mantenen, ara bé, és important l'anotació dels autors de Jóvenes españoles 2005: [12] "en el año 2005 la categoría católico no practicante ha sido eliminada del cuestionario, lo que ha tenido dos consecuencias: el ensanchamiento de la categoría católico no muy practicante y el engrosamiento de las tres categorías posteriores (indiferente, ateo, agnóstico)". No ens enganyem, han acabat una de les sèries estadístiques més interessants, amb la pretensió que en estar englobats en un sol epígraf, els catòlics sumessin més. Això és com els dos canvis en l'Enquesta de la Població Activa, quan surten molts aturats, canvien les normes i ja en tenim menys. Que la realitat canviï o no, no sembla importar gaire a alguns sociòlegs.

Hem dit ja que compararíem sempre que poguéssim les dades de Catalunya amb les d'Espanya, en alguns casos en què no existeixen dades sobre Catalunya hem posat succintament les espanyoles perquè el lector tingui alguna referència.

Una de les dificultats que tenim és que els sociòlegs plantegen les franges d'edat de formes diferents, hem intentat –en tot moment– ser explícits en aquesta informació ja que pensem que pot tenir efectes sobre els resultats. De totes maneres no creiem que aquesta sigui una dificultat insalvable i massa important, sobretot si utilitzem tantes fonts diferents amb la intenció no de quedar-nos amb una sola dada sinó de veure'n les dinàmiques de fons.

Volem també fer palès que en molts casos hem agrupat els no creients, els laics, els agnòstics i els ateus. Són moltes les diferències entre unes enquestes i unes altres. Ho hem fet per tal de poder veure fins a quin punt el catolicisme continua essent una opció majoritària a la societat catalana. Volem deixar constància que la forma que tenen les

[12] González-Blasco, P. i González-Anelo, J. *Jóvenes españoles 2005*. Fundación Santa María 2006, p. 250.

persones d'encarar les preguntes que no tenen resposta des de la raó no només poden ser de caire religiós, sinó que a més en el fons cada persona viu l'espiritualitat d'una manera personal i intransferible encara que siguin seguidors del llibre sagrat.

Pel que fa a les dades de l'església amb relació a la declaració de la renda i dades econòmiques, en general l'opacitat informativa és increïble. Hem posat les millors dades que tenim tot i sabent que en molts casos caldria una informació estadística millor. Cal dir, però, que ho hem intentat insistentment; la resposta que hem rebut és aquesta: "La información obtenida por la Agencia Tributaria en el desempeño de sus funciones está destinada a ser utilizada para la efectiva aplicación de los tributos y recursos cuya gestión tiene encomendada. El posible destino estadístico de esta información está condicionado por un lado por el deber de confidencialidad de los datos, que impone el ordenamiento jurídico, y por otro, por la capacidad de nuestros medios humanos e informáticos para procesar la información y adaptarla a las necesidades particulares que las distintas administraciones públicas o particulares puedan tener. Esta limitación de medios hace que resulte necesario anteponer la dedicación de los mismos a la consecución del fin último que tiene encomendado la Agencia Tributaria, en detrimento del interés estadístico individual".

Hem fet servir dades de tipus molt diferents que ens poden ajudar a tenir una visió global de la qüestió. Hem agrupat conceptes sempre que hem pogut i en tots els casos ho citem al lloc corresponent. El concepte "altres religions" només el posem quan resulta significatiu. I també, per la mateixa raó quasi en cap cas –excepte els molt significatius– hem posat els "no sap, no contesta". Per aquesta raó en alguns casos els percentatges dels gràfics no sumen 100. Creiem que alleugerim la lectura d'un estudi –per si mateix– dur de llegir. Hem volgut, per tant, fer com ens diu el mestre Vicenç Navarro en altres qüestions relacionades amb l'estat de benestar: que parlin les dades, després ja opinarem. Veureu com en molts casos citem dades de la Fundación Santa María, una organització marianista, però que, tot i els molts problemes metodològics, ens permet tenir un bon punt de referència dels sectors més il·lustrats del catolicisme espanyol.

Volem referir-nos, encara que sigui de passada a un altre concepte que pretén explicar l'evolució de la societat catalana dels darrers anys: "la secularització". L'església i la religió catòlica perden influència en la societat catalana; segons molts autors es deu a la secularització de la societat. La secularització és el resultat que provoquen unes causes concretes, no n'és la causa. A més, s'expressa com si sempre Catalunya hagués estat catòlica. Al nostre parer el que passa és que una societat democràtica on els ciutadans poden, en llibertat, triar, opten per opcions molt allunyades de les proposades per l'Església catòlica. Molts autors ho veuen com un perill on les noves generacions poden acabar abocades al nihilisme. Són sectors socials catòlics i clericals que creuen que fora de l'Església catòlica no existeix la moral. Nosaltres pensem que, alliberats dels prejudicis i la superstició, les persones poden ser lliures per encaminar la seva vida, des de la pluralitat, cap al difícil camí vers l'autodeterminació individual, requisit imprescindible cap a l'autoconsciència.

1.3. La croada va ser un èxit

Per entendre les dades d'avui caldrà abans investigar una mica de quina situació venim. Sabem que les dades estadístiques realitzades sota un règim dictatorial no són gens de fiar, de totes maneres ens sembla que donen una informació del que la gent pensava de si mateixa i en part de la realitat i sobretot del que el règim pensava. Més endavant les compararem amb les –ja creïbles– enquestes en democràcia.

L'any 1970, ser catòlic era quasi obligatori, només un 2% s'atrevia a declarar-se no creient. No sembla que les idees del maig del 68 tinguessin molts efectes en les consciències col·lectives.

Gràfic 4. Autodefinició religiosa. Espanya 1970

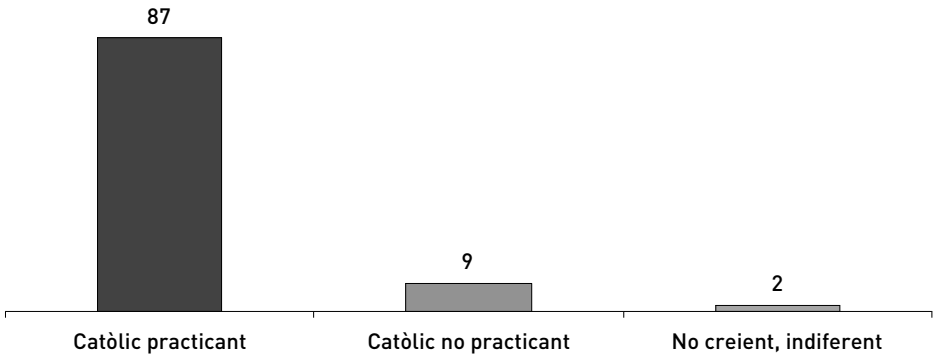

Font. *Religión y sociedad en la España de los 90*, FSM 1992:24.

Al cap de vuit anys, les enquestes ja comencen a reflectir amb llibertat la situació i no sembla que la cosa hagi canviat gaire. Els catòlics ronden igualment el 90%. Aquí no podem dir que a la gent li fa por respondre una enquesta, ja estem en un règim de llibertat. El que sí que és rellevant és que gairebé un 30% ja es declara catòlic no practicant. La religió ja no era obligatòria.

Gràfic 5. Autodefinició religiosa. Espanya 1978

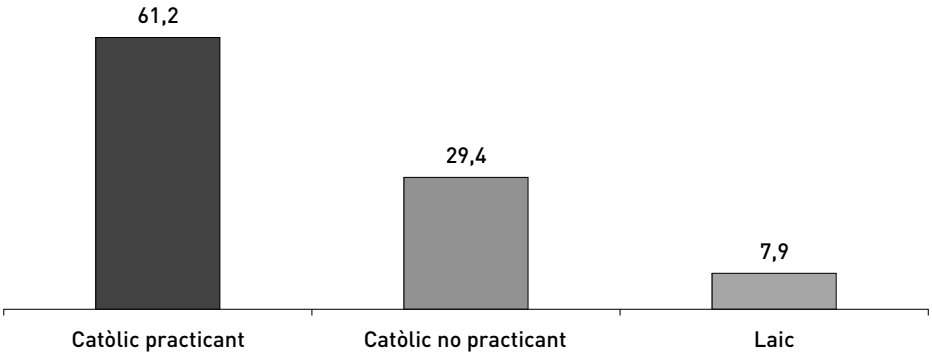

Font. Elaboració pròpia a partir de dades de Comas Arnau, Domingo. La transición religiosa en España, a Tezanos 2004:333.

Passem a fer un cop d'ull a dades sobre els joves. L'any 1960 tots els joves eren catòlics. Les categories fervents, normals o tebis són al·lucinants. Anotem, però, que només un 1,6% de noies són no practicants, un 7,7% de nois i en el total de la població representava un 4,6%. No es concebia que hi hagués ateus o agnòstics.

Gràfic 6. Autodefinició religiosa. Joves. Espanya 1960

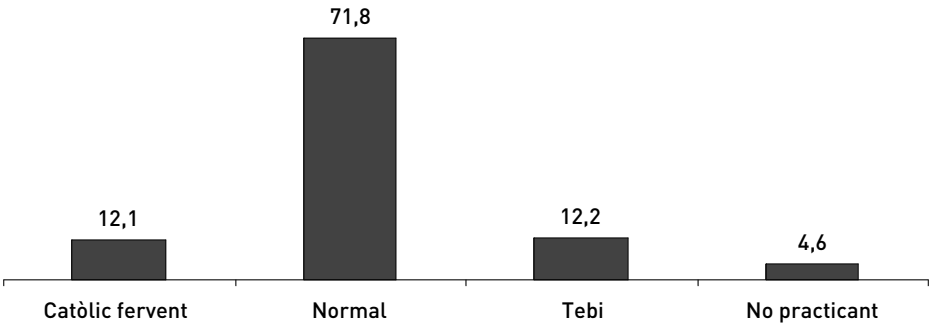

Font. Elaboració pròpia a partir de dades de Jóvenes y religión 2000. FSM 2002: 270.

Al cap de set anys les respostes no varien substancialment, només un 3% s'atreveix a respondre que és no creient o indiferent.

Gràfic 7. Autodefinició religiosa. Joves. Espanya 1967

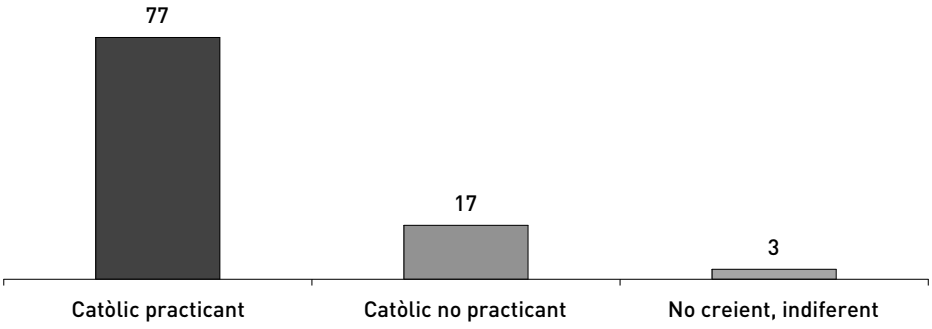

Font. Elaboració pròpia a partir de dades de l'Informe de Juventud en España 2000, INJUVE 2001: 615.

L'any 1968 la major part dels joves espanyols participaven activament de l'eucaristia. Un 17% de nois i un 51% de noies. Com veiem, la diferència és enorme. Només un 17% de nois i un 5% de noies afirmaven no combregar. És, però, molt significatiu que un 11% de nois no responguessin a aquesta pregunta.

Gràfic 8. Freqüència de comunió. Joves. Espanya 1968

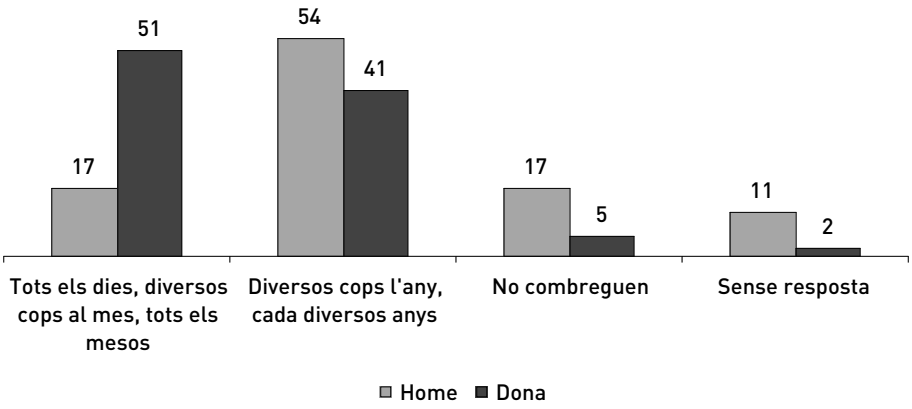

Font. *Jóvenes 2000 y religión*, FSM 2004:295.

L'any 1975 un 25% de joves diuen que combreguen bastant sovint; un 52%, poc sovint i un 22% no combreguen. Augmenten el doble els joves que diuen no combregar.

Gràfic 9. Freqüència de comunió. Joves. Espanya 1975

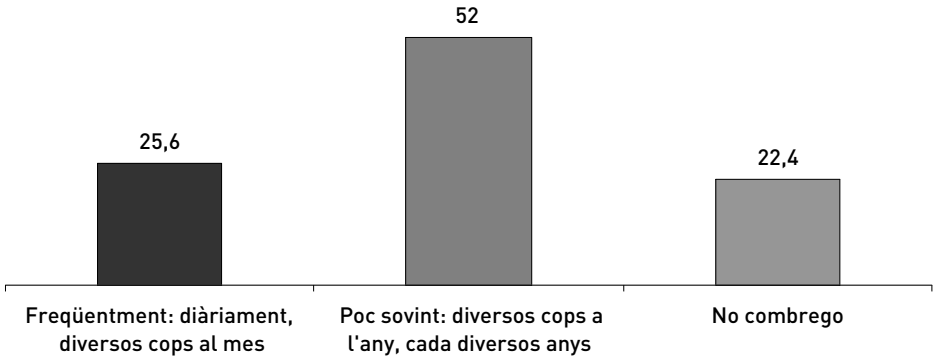

Font. Elaboració pròpia a partir de dades de *Jóvenes 2000 y religión*, FSM 2004:301.

Les diferències per gènere són encara espectaculars. Un 31% de nois no combreguen, per només un 14% de noies.

Gràfic 10. Freqüència de comunió segons sexe. Joves. Espanya 1975

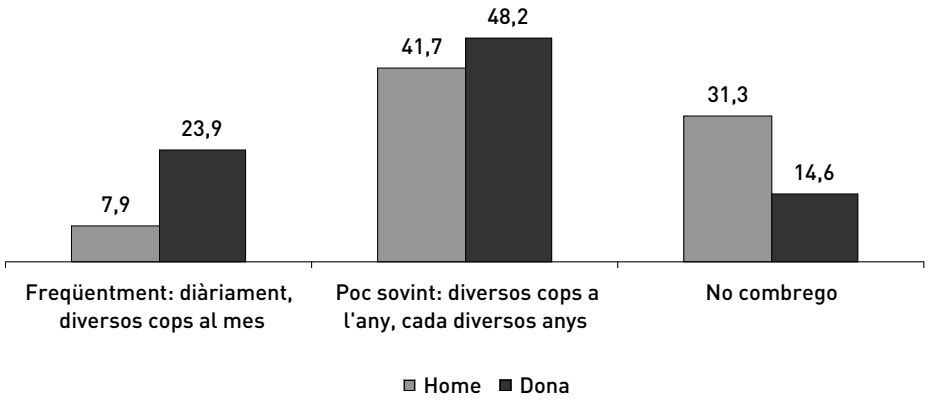

Font. Elaboració pròpia a partir de dades de *Jóvenes 2000 y religión*, FSM 2004:301.

El tipus de preocupacions demoscòpiques no deixen d'informar-nos més que, potser, el propi resultat. L'any 1960 un 45% dels joves espanyols considera que "l'església té dret a censurar llibres, pel·lícules, etc.," i un 36% només a "cridar l'atenció". Un 11% s'atreveix a dir que "no té per què ficar-s'hi". Com es pot comprovar, les convencions i les conviccions democràtiques eren escasses.

L'any 1975, les coses ja han canviat bastant, ja només un 18% d'enquestats considera que "l'església té dret a censurar", un 54% considera que té dret a "cridar l'atenció" i un 27% –un 11% quinze anys abans– que "no té per què ficar-s'hi".

Gràfic 11. Paper de l'Església en la cultura. Joves. Espanya 1960-1975

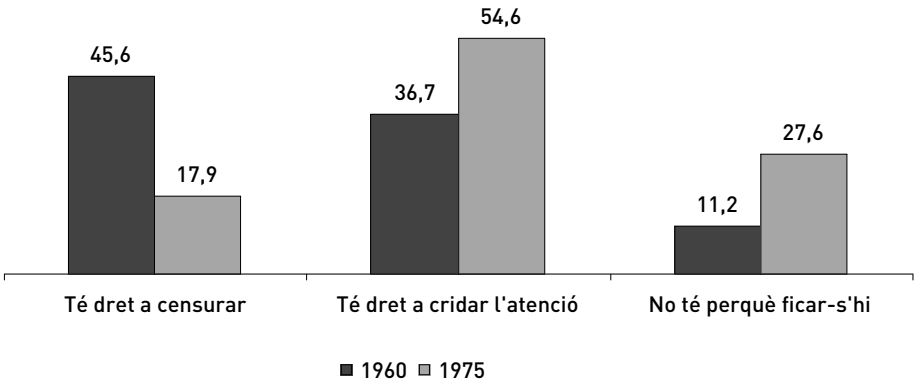

Font. Elaboració pròpia a partir de dades de *Jóvenes 2000 y religión*, FSM 2004:272 i 302.

Un petit detall ens pot dibuixar la mentalitat dels anys seixanta. Preguntats els nois i les noies sobre quina és la qualitat que valoren de la parella, les noies ens diuen que la qualitat que més valoren és la religió (51%), la segona és que sigui "amante del hogar y de los niños" (47%) i la tercera qualitat és la moral (38%). Els nois valoraven de les noies en primer lloc que fos "amante del hogar y de los niños" (59%), en segon lloc un caràcter agradable (49%) i que pensi de manera similar només importa a un 2% de nois. No és estrany que avui dia aquelles generacions tinguin interès a voler demostrar el que no eren.

Gràfic 12. Qualitat més important en la parella segons sexe*. Joves. Espanya 1960

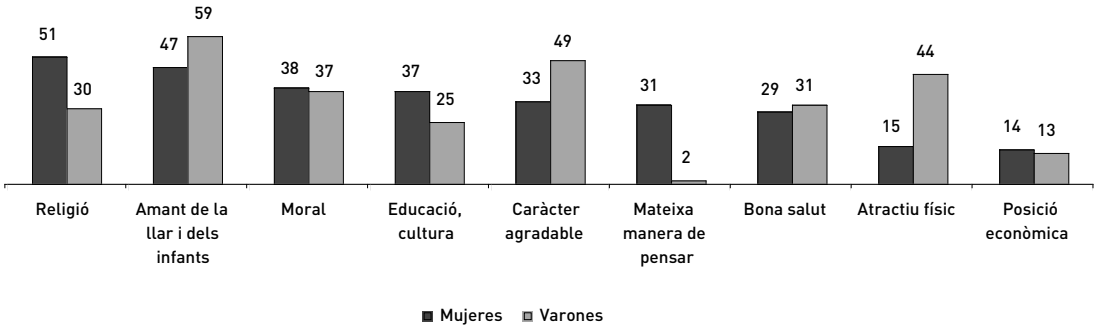

*Resposta múltiple: podien escollir entre 3 qualitats diferents.

Font. De Miguel, Amando. *Dos generaciones de jóvenes 1960-1998.* INJUVE, 2000.

Hom pot veure amb aquestes dades quines eren les preocupacions dels que encarregaven les enquestes i sobretot quin horitzó intel·lectual tenien. Però podem veure també les respostes. Hom pot adduir que sota una dictadura les enquestes són totes sospitoses, és veritat i ja ho hem dit; ara bé, les enquestes fetes ja en democràcia que veurem posteriorment ens indiquen que en realitat la major part dels que responien ho feien sincerament. La croada va tenir èxit. Qui pensava que calia utilitzar l'espasa per recristianitzar Catalunya ho va aconseguir. És una realitat que no es pot negligir.